

ÇEVİRİMİÇİ

WEBİNAR

SERİSİ

5

SEDA AKÇO

22.09.2026

Hukuk ve Sosyal Kalkınma

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN HUKUK

KALKINMAYA KATKI VERENLER

Raporu Hazırlayan

Meryem Sarıkaya

Katkı Sağlayanlar

Ertan Karabıyık

Kapak Fotoğrafı

Karaşın Grafik

Tasarım

Karaşın Grafik

Ekim 2026, Ankara

© Bu yayın bir kamu malıdır. Alıntılar kaynak gösterilerek yapılabilir; izinsiz olarak tamamı veya bir kısmı çoğaltılabilir, fotokopisi çekilebilir, elektronik ortamlarda kopyalanabilir ve geniş çapta dağıtılabilir.

Bilim, Kültür, Eğitim, Araştırma, Uygulama, Üretim ve İşletme
Çankaya Mah. Üsküp Cad. No: 16/14 Çankaya - Ankara
+90 (553) 211 38 97

f @ kalkanmaatolyesi
t in kalkanmatolyesi
@ info@ka.org.tr
www.ka.org.tr

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

İÇİNDEKİLER

Giriş	4
Konuşmacılar ve Söyleşinin Çerçevesi	6
Seda Akço	6
Hukuk ve Sosyal Kalkınmayı Birlikte Düşünmek	7
Webinarın Ana Hikayesi	8
Kalkınmayı Özgürlükler Üzerinden Düşünmek	8
Hukuk: Gerekli Ama Tek Başına Yeterli Değil	8
Kamusal Bilinç, Katılım ve “Gözünüzün İçine Bakma Cesareti”	9
“Kitaptaki Hukuk” ve “Eylemdeki Hukuk”	9
Uluslararası Hukuk Sosyal Kalkınmayı Nasıl Destekler?	10
Avrupa Sosyal Şartı, Ücret Hakkı ve Küreselleşmenin Çelişkileri	10
Türkiye’de Ücret Hakkı ve Çalışan Yoksulluğu	11
Yardım Temelli Sosyal Hizmetten Hak Temelli Sosyal Kalkınmaya	12
Hak Temelli Mücadele Kendi Etki Alanımızdan Başlar	13
Tarım İşçileri ve Bütüncül Sosyal Adalet	13
Çocuk Hakları: Yoksulluk Çocukları Nasıl Etkiliyor?	14
Çocuk Koruma Sisteminde Müdahaleden Önlemeye	14
Sosyal Kalkınma ve Hukukun Gelecek Gündemi	15
Küresel Sorunlara Karşı Küresel Hak Mücadelesi	16
Bilginin, Araştırmanın ve Görünür Kılmanın Sorumluluğu	16
Yapay Zeka ve Geleceğin Yeni Eşitsizlikleri	17
Öne Çıkan Mesajlar	18
Gençler İçin Çıkarımlar	19
Bu Webinar Bize Ne Söylüyor?	19
Sonuç	21

1 Giriş

Kalkınmaya Katkı Verenler (KKV), Kalkınma Atölyesi tarafından sosyal kalkınma alanında farklı kuşaklardan, disiplinlerden ve deneyim alanlarından kişileri bir araya getirmek amacıyla yürütülen bir programdır. Programın çevrimiçi webinar serisi, sosyal kalkınmayı yalnızca teknik veya ekonomik bir uzmanlık alanı olarak değil; insanların haklara, kaynaklara, fırsatlara ve karar alma süreçlerine nasıl eriştiğini birlikte düşünmeye açan bir öğrenme ve tartışma zemini oluşturmayı amaçlamaktadır.

Serinin beşinci buluşması **hukuk ile sosyal kalkınma arasındaki ilişkiye** odaklandı. Ertan Karabıyık moderatörlüğünde gerçekleştirilen webinarın konusu; mesleki çalışmalarının önemli bölümünü çocuk hakları, insan hakları, araştırma, eğitim, savunuculuk ve kurumsal kapasite geliştirme alanlarına ayırmış olan Seda Akço oldu. Webinar; hukuk ve sosyal kalkınma ilişkisini uluslararası ve ulusal hukuk, hak temelli yaklaşım, çalışan yoksulluğu, sosyal hizmetler, mevsimlik tarım işçiliği ve çocuk hakları üzerinden tartışmaya açtı.

Oturumun temel sorusu ilk bakışta oldukça yalındı: **Sosyal kalkınma açısından hukuk nerede duruyor?** Ancak bu soru, söyleşi ilerledikçe çok daha geniş bir tartışmanın kapısını açtı. *Hukukun var olması sosyal kalkınmanın gerçekleşmesi için yeterli midir? Bir hakkın yasada tanımlanması, insanların gündelik yaşamda o haktan gerçekten yararlanabileceği anlamına gelir mi? Hukuk kim tarafından ve hangi toplumsal bilinç içinde oluşturulur? Çalışan yoksulluğu, çocuk işçiliği ya da sosyal hizmetlerdeki sorunlar yalnızca daha fazla düzenleme yapılarak çözülebilir mi?*

Seda Akço, tartışmanın çıkış noktasını Amartya Sen’in kalkınmaya ilişkin yaklaşımı üzerinden kurdu. Kalkınmayı yalnızca ekonomik büyüme değil, çeşitli **özgürlük yoksunlukları tiplerini ortadan kaldırmak** olarak düşündüğümüzde hukuk için çok önemli bir araç haline gelmektedir. Ancak webinarın en önemli vurgularından biri, hukukun kendi başına nihai amaç veya otomatik bir güvence olmadığıydı. Hukuk; içinde üretildiği toplumsal değerlerden, güç ilişkilerinden, katılım mekanizmalarından ve kamusal bilinçten bağımsız düşünülemez.

Bu nedenle söyleşi, “*daha fazla hukuk*” talebinden çok **nasıl bir hukuk, kimin için hukuk ve hukukun nasıl hayata geçirileceği** soruları etrafında şekillendi. Yazılı kurallarla günlük uygulama arasındaki mesafe; ücret ve çalışma koşullarının aileler ve çocuklar üzerindeki etkisi, sosyal yardım ile hak temelli sosyal hizmet arasındaki fark, çocuk koruma sisteminin önleyici boyutu ve küreselleşen üretim ilişkileri karşısında hak mücadelesinin hangi ölçekte örgütlenmesi gerektiği webinar boyunca birbirine bağlanan temel tartışma alanları oldu.

Bu rapor, webinar sırasında ortaya çıkan tartışmaları kronolojik bir döküm olarak değil, tematik bir bütünlük içinde yeniden düzenlemektedir. Amaç, hukuk ile sosyal kalkınma arasındaki ilişkinin yalnızca mevzuat üzerinden değil; **haklar, eşitlik, katılım, çalışma yaşamı, çocukların iyi olma hali ve toplumsal sorumluluk** üzerinden okunabileceği kalıcı bir öğrenme kaynağı oluşturmaktır.

“Hukuk önemli bir araç kalkınma açısından ama kendi başına iyi ve doğruyu getiren bir araç değil.”

Seda Akço

2 Konuşmacılar ve Söyleşinin Çerçevesi

► Seda Akço

Webinar'da yapılan tanıtıma göre Seda Akço, mesleki çalışmalarının önemli bir bölümünü özellikle **çocuk hakları ve insan hakları alanlarına** ayırdı. Araştırmadan eğitim çalışmalarına, kurumsal kapasite geliştirmeden savunuculuğa uzanan farklı alanlarda çalışmalar yürüttü. Ertan Karabıyık, açılış konuşmasında Akço ile yaklaşık yirmi yıla yaklaşan mesleki ilişkilerine değinirken, çocukların korunması ve hak temelli mücadele konularındaki uzun dönemli çalışmalarının webinarın hukuk ve sosyal kalkınma tartışması açısından önemli bir deneyim zemini sunduğunu vurguladı.

Akço'nun söyleşideki yaklaşımı, hukuku yalnızca kanunların ve mevzuatın toplamı olarak görmemesiyle şekillendi. Hukukun hangi değerler üzerine kurulduğu, kimlerin sözünün hukuk yapım sürecinde duyulduğu, yazılı kuralların uygulamaya nasıl dönüştüğü ve insanların haklarını kullanabilecekleri toplumsal koşulların bulunup bulunmadığı webinarın bütün başlıklarını birbirine bağlayan temel meseleler oldu.

► Hukuk ve Sosyal Kalkınmayı Birlikte Düşünmek

Webinar, sosyal kalkınmanın ekonomik büyümeden daha geniş bir çerçevede ele alınması gerektiği düşüncesi üzerine kuruldu. Bu bakış açısında kalkınma, yalnızca gelir veya üretim artışı değil; insanların hayatları üzerinde gerçek seçeneklere sahip olması, kendilerini ifade edebilmesi, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve karar süreçlerine katılabilmesi anlamına geliyor.

Hukuk bu noktada insanların haklarını tanımlayan ve koruyan önemli bir araçtır. Ancak Akço'ya göre bu aracı kendi başına “iyi” veya “tarafsız” kabul etmek mümkün değildir. Aynı hukuki mekanizma, nasıl oluşturulduğuna ve hangi toplumsal bilinç tarafından şekillendirildiğine bağlı olarak özgürlükleri genişletebilir veya mevcut eşitsizlikleri yeniden üretebilir.

Bu yaklaşım webinarın sonraki bütün tartışmaları için ortak bir zemin oluşturdu: **Mesele yalnızca hukukun varlığı değil, hukukun hangi toplumsal düzeni mümkün kıldığıdır.**

3 Webinarın Ana Hikayesi

► Kalkınmayı Özgürlükler Üzerinden Düşünmek

Seda Akço, hukuk ile sosyal kalkınma arasındaki ilişkiyi açıklarken Amartya Sen’in “*yoksunluklarının ortadan kaldırılması, kalkınmanın kurucu ögesidir*” yaklaşımını tartışmanın merkezine yerleştirdi.

Bu yoksunluk yalnızca ekonomik kaynaklara erişememek anlamına gelmez. Gelir yetersizliği kadar ifade özgürlüğünün kısıtlanması, karar alma süreçlerine katılamama, çalışma koşullarını belirleyememe veya kişinin yaşamı üzerinde gerçek alternatiflere sahip olmaması da insanların seçeneklerini sınırlandırabilir.

Bu çerçeveden bakıldığında hukuk, insanların önündeki bu engelleri ortadan kaldırmak için kullanılabilecek en önemli araçlardan biridir. Hakların tanımlanması, kamu otoritelerinin yükümlülüklerinin belirlenmesi, çalışma yaşamının düzenlenmesi veya kırılgan grupların korunması hukuki zemine ihtiyaç duyar.

Hukukun işlevi, insanların özgürlüklerini ve seçeneklerini genişletecek toplumsal koşulların oluşmasına katkı sağlamak olduğunda kalkınma için de işlevsel bir hale gelmektedir. Başka bir ifadeyle hukuk, ulaşılmak istenen sonucun kendisinden çok, o sonucun mümkün olmasını sağlayan araçlardan biridir.

► Hukuk: Gerekli Ama Tek Başına Yeterli Değil

Webinarın en güçlü ifadelerinden biri, Akço’nun hukuku teknoloji için kullanılan bir ifadeye benzeterek “**ne iyi ne kötü ne de tarafsız**” olarak değerlendirmesiydi.

Bu yaklaşım hukuk hakkında yaygın bir varsayımı sorguluyor: Bir konuda yasal düzenlemenin bulunması, o alanda adil veya hak temelli bir düzen bulunduğu anlamına gelmeyebilir.

Hukuk toplumsal ilişkiler içinde üretilir. Yasayı kimin hazırladığı, hangi taleplerin dikkate alındığı, hangi grupların karar süreçlerine katıldığı ve toplumda hangi değerlerin hâkim olduğu hukukun yönünü belirler. Dolayısıyla hakları güvence altına alan hukuk ile eşitsiz ilişkileri yeniden üreten hukuk arasında ayırım yapılması gerekir.

Akço’nun vurguladığı nokta, hukuk olmadan özgürlüklerin güvence altına alınmasının mümkün olmadığı; ancak yalnızca hukukun varlığına güvenmenin de yeterli olmadığıdır. Hukukun sosyal kalkınmayı destekleyebilmesi, onu üreten ve uygulayan kamusal bilincin niteliğiyle doğrudan ilişkilidir.

► Kamusal Bilinç, Katılım ve “Gözünüzün İçine Bakma Cesareti”

Hukuku kimin ve nasıl oluşturduğu sorusu webinarı katılımcı demokrasi tartışmasına taşıdı.

Akço, özgürlükleri koruyacak bir hukuk düzeninin yalnızca toplum adına karar veren bir “üst akıl” tarafından kurulmasının yeterli olmayacağını ifade etti. İnsanların fikirlerini serbest biçimde söyleyebildiği ve farklı toplumsal konumlardaki kişilerin karar süreçlerine katılabildiği bir ortamın hukuk açısından temel olduğunu belirtti.

Söyleşide bu tartışmayı somutlaştıran en dikkat çekici kavramlardan biri “gözünün içine bakma cesareti” oldu. *Daron Acemoğlu*’nun önerdiği “gözlerinin içine bakabilme testi” fikrine atıfla dile getirdiği değerlendirmede, herkesin bu konuda kendi etkili olduğu alana bakması gerektiğine dikkat çekti. Bir toplumda bireylerin karşısındaki kişi patron, yönetici veya başka bir güç sahibi olsa bile tahakküm korkusu yaşamadan düşüncelerini ifade edebilmesi gerektiğine dikkat çekildi. Özgürlük yoksunluklarının giderilmesinin sadece siyasal otoriteden talep edilecek bir konu olmadığına, aynı zamanda gündelik yaşam içerisinde de özellikle sivil toplumda inşa edilmesi gerektiğine dikkat çekildi.

Bu düşünce sosyal kalkınmaya farklı bir ölçüt sunuyor. Kalkınmış bir toplum yalnızca gelir düzeyi yükselmiş veya altyapısı gelişmiş bir toplum değildir. İnsanların güç sahibi kişiler karşısında kendi sözünü söyleyebilmesi, kurumların içinde görüş bildirebilmesi ve haklarını talep ederken kendisini güvende hissedebilmesi de kalkınmanın bir gerekliliği ve göstergesidir.

Bu nedenle kalkınma ve hukuk arasında çift yönlü bir ilişki bulunur: Toplumun adil, özgür ve eşit yaşamayı sağlayacak bir hukuk düzeni talep etmesi, bunu talep ederken özgürce katılım gösterebilmesi için de hukuki güvencelerden yararlanabilmesi gerekir.

► “Kitaptaki Hukuk” ve “Eylemdeki Hukuk”

Webinarın hukuk ve uygulama ilişkisini açıklayan temel ayrımlarından biri “kitaptaki hukuk” ile “eylemdeki hukuk” arasındaki fark oldu.

Bir hak anayasal veya yasal güvenceye bağlanabilir. Uluslararası sözleşmeler çalışanlara, çocuklara veya başka gruplara çeşitli haklar tanıyabilir. Ancak insanların gündelik yaşamında bu hakların gerçekten kullanabilmeleri için başka mekanizmaların varlığını gerekir.

Akço, yazılı hukukun hiçbir zaman kendiliğinden eksiksiz biçimde uygulamadaki hukuka dönüşmediğine dikkat çekti. Bunun için uygulama, izleme, denetimin bulunması gerektiğini ifade etti.

Bu ayırım sosyal kalkınma açısından son derece önemlidir. Örneğin çocukların eğitim haklarının sözleşmeler veya yasalarla tanınmış olması, bir çocuğun çalışmasını önlemez ve eğitime devam etmesini sağlamaz. Benzer biçimde adil ücret ilkesinin varlığı, çalışanların kendileri ve aileleri için insan onuruna yaraşır bir yaşam standardına ulaşabildiği anlamına gelmez.

Dolayısıyla sosyal kalkınmanın başarısı yalnızca “**hangi sözleşmelere tarafız, hangi yasalarımız var?**” sorusuyla değil, “**bu haklar insanların günlük hayatında ne ölçüde gerçekleşiyor?**” sorusuyla değerlendirilmelidir.

► Uluslararası Hukuk Sosyal Kalkınmayı Nasıl Destekler?

Söyleşinin ikinci ana eksenini uluslararası hukuk ile sosyal kalkınma arasındaki ilişkiydi.

Ertan Karabıyık; insan hakları, çocuk hakları, ayrımcılıkla mücadele ve çalışma yaşamına ilişkin uluslararası belgelerin daha eşit ve barışçıl toplumlar oluşturmak için önemli bir hukuki çerçeve sunduğunu hatırlattı.

Akço da uluslararası hukukun daha adil ve eşit bir toplumsal düzen yönündeki ortak insanlık alemine ait kolektif bilginin önemli bir ifadesi olduğunu belirtti. Ancak bu düzenlemelerin kendi başına kalıcı güvence oluşturmadığını özellikle vurguladı.

Uluslararası hukukun değeri yalnızca ortaya koyduğu standartlarda değil, farklı ülkelerdeki hak mücadeleleri için bir referans zemini yaratmasında da yatıyor. Buna karşılık düzenlemelerin uygulamadaki etkisi, devletlerin, şirketlerin ve toplumların bunlara nasıl karşılık verdiğiyle bağlı kalıyor.

Bu nedenle uluslararası hukuk önemli ve vazgeçilmezdir; fakat uluslararası belgelerin etkili olabilmesi için bu belgelerin arkasında **hakları talep eden, uygulamayı izleyen ve ihlaller karşısında harekete geçen bir toplumsal talep** bulunması gerekir.

► Avrupa Sosyal Şartı, Ücret Hakkı ve Küreselleşmenin Çelişkileri

Akço, uluslararası hukuk ile uygulama arasındaki gerilimi **Avrupa Sosyal Şartı** üzerinden somutlaştırdı. Avrupa Sosyal Şartı’nın çalışanların kendileri ve aileleri için insan onuruna yaraşır bir gelir elde etmesine ilişkin yaklaşımı sosyal kalkınma açısından önemli bir güvence olarak ele alındı.

Ancak bunun dünya genelinde çalışanlar için eşit haklar sağlamadığına, hatta tam tersine her ülkede farklı bir yoksunluğun doğmasına zemin yarattığına dikkat çekti. Akço, güçlü çalışma standartlarının bulunduğu ülkelerde faaliyet gösteren işletmelerin üretimi, daha düşük işgücü maliyetleri ve daha sınırlı hukuki güvencelerin bulunduğu ülkelere

kaydırması suretiyle her iki ülkenin çalışanı bakımından da olumsuz sonuç doğurucu bir ortam oluştuğunu vurguladı.

Böyle bir durumda hukuk bir yerde çalışma standartlarını yükseltirken, şirketlerin küresel üretim zincirinin başka bir noktasında daha ucuz ve güvencesiz emeğe kaydığını ve buna dayalı yeni eşitsizlikler ve yoksunlukların ortaya çıktığını görmekteyiz.

Dolayısıyla çalışma haklarının yalnızca ulusal ölçekte korunması yeterli olmayabilir. Sermayenin ve üretim ağlarının küresel ölçekte hareket ettiği bir dünyada hak mücadelesinin de sınırları aşan mekanizmalar geliştirmesi gerekmektedir.

Webinarın sonraki bölümünde ortaya çıkan **küresel emek örgütlenmesi** fikrinin temelini de bu tartışma oluşturdu.

► Türkiye’de Ücret Hakkı ve Çalışan Yoksulluğu

Türkiye’deki hukuk ve sosyal kalkınma ilişkisi tartışılırken Seda Akço’nun üzerinde en fazla durduğu konulardan biri **ücret** oldu.

Akço, 1961 ve 1982 anayasal düzenlemelerinin ücret hakkına yaklaşımını karşılaştırarak insan onuruna yaraşır yaşam standardının çalışma hakkından ayrı düşünülmemeyeceğini savundu. 1982 Anayasası’nın 55. maddesi ücretin emeğin karşılığıdır derken; asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ve ülkenin koşullarının gözönünde bulundurulacağını öngörmektedir. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Oysa 1961 Anayasası’nda Devlet, çalışanların, yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesini sağlamaya elverişli adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Bu iki düzenleme de hukuki düzenlemedir ve görüldüğü üzere hak temelli bir yaklaşım ve yoksunlukları ortadan kaldırma ve dolayısıyla kalkınma politikası açısından tamamen birbirinden farklı iki yaklaşımı görmemizi sağlamaktadır.

Akço’ya göre **çalışan yoksulluğu**, başka sosyal sorunların arka planında duran temel meselelerden biridir. Özellikle çocuk işçiliği tartışmasında yalnızca çocuğun çalışmasını yasaklamaya odaklanmak, ailenin ekonomik koşulları değişmediği sürece yeterli değildir. Bu yönden bakıldığında da 1982 Anayasası, çalışan yoksulluğunu önlemek için ve dolayısıyla çocuk işçiliği ile mücadele için yeterli güvence sağlamamaktadır.

Çalışan anne ve babaların gelirleri ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamıyorsa çocukların çalışması, eğitime erişimlerinin zayıflaması veya yoksulluk döngüsünün devam etmesi yalnızca denetim mekanizmalarıyla önlenemez. Bu bakış açısı çocuk işçiliğini tek başına bir “çocuk sorunu” olmaktan çıkararak çalışma yaşamı, gelir dağılımı ve sosyal politika ile ilişkili bütüncül bir sosyal kalkınma meselesi haline getiriyor.

Çalışan yoksulluğu, emek sömürüsüne karşı korunmasızlık nedeniyle özellikle önem ifade eden bir konu olduğu için vurgulanmaktadır. Ancak bu yaklaşım, çalışma yaşamı dışında kalanları görmezden gelmez. Çalışamayanlar için de temel gelir güvencesi veya başka hak temelli yaklaşımların ele alınması gerekir.

“Çocuk işçiliğinin çalışmayan anne babaların çocuklarının emeklerini sömürmesi şeklinde görmek yanlış olur. Çocuk işçiliğinin önemli bir bölümünü çalışan yoksulluğu ortaya çıkarıyor.”

Seda Akço

► Yardım Temelli Sosyal Hizmetten Hak Temelli Sosyal Kalkınmaya

Webinarın bir diğer önemli tartışması Türkiye’deki sosyal hizmet yaklaşımıydı.

Akço, sosyal hizmet sisteminin sosyal kalkınmayı ve insanların eşit koşullara ulaşmasını destekleyen hak temelli bir zeminden çok, **ihtiyaç sahibi olduğu belirlenen kişilere yardım sunmaya odaklanan bir anlayış** üzerinden geliştiğini değerlendirdi.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu; korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan kişilere yönelik sosyal hizmetlerin esaslarını düzenlemektedir. 1983 tarihli bu yasa, bireylerin ve toplum kalkınmasını destekleyecek, eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı ve bu anlamda özgürlüklerden yoksunluk ile mücadele etmeyi hedefleyen bir sosyal hizmet modeli geliştirmeyi değil, yardıma muhtaçlara yardım etmeye odaklı bir sosyal hizmet modeli geliştirmeye yöneliktir.

Bu ayırım sosyal kalkınma açısından önemlidir.

Yardım temelli yaklaşım, bir kişinin ihtiyaç ortaya çıktıktan sonra desteklenmesini önerir. Hak temelli yaklaşım ise kişilerin yardıma muhtaç hale gelmelerini önlemek için sunulması gereken hizmetlere, desteklere odaklanır ve gelir, çalışma koşulları, eğitim, barınma veya ayrımcılık gibi yapısal faktörleri sorgular.

Akço, günümüzde sosyal hizmetlerin sunulmasında karşı karşıya kalınan bir başka riske de dikkat çekmektedir. Hizmet sunumunda emeğe yoğun biçimde dayanan sosyal hizmet alanında taşeronlaşma ve düşük maliyet baskısının, sosyal hizmet sunan çalışanların kendilerini de güvencesiz koşullara sürüklemekte olduğunu ileri sürdü. Böylece eşitsizliklerle mücadele etmek üzere çalışan kişilerin kendileri de çalışma yaşamındaki eşitsizliklerin öznesi haline gelebilmektedir.

► Hak Temelli Mücadele Kendi Etki Alanımızdan Başlar

Ertan Karabıyık, söyleşinin bu bölümünde hak temelli mücadelenin yalnızca mevzuat değişikliği talep etmekle sınırlı kalamayacağını belirterek uygulama, izleme ve kurumsal pratiklerin nasıl ele alınması gerektiğini sordu.

Akço’nun yanıtı webinarın en somut mesajlarından birini ortaya çıkardı: **İnsanlar ve kurumlar talep ettikleri toplumsal düzeni kendi etki alanlarında da uygulamak zorundadır.**

Bir sivil toplum kuruluşu daha demokratik ve eşit bir toplum talep ediyorsa kendi çalışma ortamının da bu değerleri yansıtmaması gerekir. Çalışanların yöneticiler karşısında düşüncelerini ifade edebildiği, karar süreçlerinde sesinin duyulduğu ve haklarının korunduğu kurumlar oluşturmak hak temelli yaklaşımın yalnızca dışarıya dönük bir savunuculuk söylemi olmadığını gösterir. Burada “*gözlerinin içine bakma testi*”ni uygulayarak, çalışanların görüşlerini bir işten çıkarılma baskısı hissetmeden yöneticilerinin gözlerinin içine bakarak söyleyip söyleyemediklerini görebileceğimizi belirtti.

Bu yaklaşım özel sektör, akademi ve diğer kurumlar için de geçerlidir.

Akço, ikinci olarak da toplumun daha avantajlı kesimlerinin mevcut eşitsizlikleri ve yarattığı sonuçları kendi sorunlarının bir parçası olarak görmesi gerektiğini belirtti. Ülkenin bir yerinde bir grup insan, kendileri ve aileleri için insan onuruna yaraşır bir ücret elde edemiyorsa, bunun bütün çalışanlar için bir tehdit oluşturduğunu görmek ve aynı zamanda da bizi doğrudan etkilemediğini düşündüğümüz meseleleri de dert edindiğimiz bir kültür oluşturmamız gerekir. Ancak o zaman sosyal kalkınma mümkün olabilir.

Akço, sorunların sadece bireylerin kendi çevrelerini düzeltmesiyle çözüleceğini savunmadığını özellikle belirtti; devletin temel yükümlülükleri devam etmektedir. Ancak kamusal dönüşüm talep eden kişilerin ve kurumların kendi alanlarında bu değerlerden tamamen farklı pratikler sürdürmesi de değişimi zorlaştırmaktadır.

► Tarım İşçileri ve Bütüncül Sosyal Adalet

Mevsimlik tarım işçileri, webinar boyunca çalışan yoksulluğunu somutlaştıran en önemli örneklerden biri oldu. Tarım işçileri örneği webinarın bütüncül sosyal adalet yaklaşımını açık biçimde ortaya koydu.

Akço, burada söz konusu olan insanların işsiz olmadığını özellikle vurguladı: **İnsanlar çalışmakta, ancak çalışmalarına rağmen kendileri ve aileleri için insan onuruna yaraşır bir yaşam standardına erişememektedir.** Üstelik tarım işçileri çok ağır koşullarda ve güvencesiz çalışmaktalar ve buna rağmen yoksullar. Akço’ya göre; bu durum mevsimlik gezici tarım işçiliği konusu çalışılırken üzerinde durulması gereken temel konudur.

Bu alana dair araştırma yapıp, mevsimlik gezici tarım işçilerinin durumlarına ilişkin tespitler yapıp, ücret konusuna veya tarım iş yasası ihtiyacına değinmemek, diğerkamlik ilkesi ile bağdaşmayacak; diğerkamlik olmadan da kalkınmaya dair etkili bir sonuç elde edilemeyecektir.

Bir toplumda belirli grupların kendi haklarını güvence altına alma mücadelesi, daha kırılğan konumdaki çalışanların çalışma koşullarını görmezden geliyorsa, bu gruplar için kazanımlar sağlasa bile sosyal kalkınmaya hizmet etmeyecektir.

Bu nedenle, belirli bir grubun haklarına odaklanan bir mücadelenin sosyal kalkınmaya katkı sunabilmesi, daha dezavantajlı grupların koşullarını da ortak bir toplumsal sorumluluğun parçası olarak ele almasına bağlıdır.

► Çocuk Hakları: Yoksulluk Çocukları Nasıl Etkiliyor?

Webinarın önemli bir bölümü Seda Akço’nun uzun yıllara dayanan çocuk hakları deneyimi üzerinden şekillendi.

Akço’ya göre herhangi bir alandaki yoksunlukların en ağır sonuçlarını gören gruplardan biri çocuklardır. Ekonomik yoksulluk yalnızca gelir eksikliği değildir; beslenme, eğitim, güvenlik, bakım, gelişim ve toplumsal katılım gibi birçok alanı aynı anda etkileyebilir.

Bu nedenle çocuk hakları politikalarını yalnızca çocuklara yönelik özel hizmetlerden ibaret görmek yeterli değildir.

Yetişkinlerin çalışma süresi, aldıkları ücret, işyerindeki koşulları, gelir güvencesi ve sosyal koruma mekanizmaları çocukların yaşamını doğrudan etkiler. Ailenin temel yaşam standardının güvence altında olmadığı bir ortamda çocuk işçiliği, eğitimden uzaklaşma, istismar veya suça sürüklenme gibi riskler artabilir.

Webinar böylece çocuk haklarını daha geniş sosyal kalkınma politikalarıyla ilişkilendirdi. Çocukların iyi olma halini iyileştirmek için yalnızca çocuklara müdahale etmek değil, onların içinde yaşadığı hane ve toplumun ekonomik ve sosyal koşullarını da ele almak gerekir.

► Çocuk Koruma Sisteminde Müdahaleden Önlemeye

Akço’nun çocuk hakları tartışmasındaki temel eleştirilerinden biri çocuk koruma sisteminin **parçalı ve ağırlıklı olarak risk ortaya çıktıktan sonra müdahaleye yönelik** olmasıydı.

Türkiye’de 5395 sayılı *Çocuk Koruma Kanunu*, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklara ilişkin koruyucu ve destekleyici tedbirler ile ilgili usul ve esasları düzenlemektedir.

Webinarıda ise bunun ötesinde bir soru gündeme getirildi:

Bir çocuğun korunmaya ihtiyaç duymasına yol açacak risklerin ortaya çıkmasını önlemek için kim, neyi, nasıl yapacak?

Akço, önleme boyutunda sorumlulukların, araçların ve denetimin yeterince açık biçimde yapılandırılmadığını ifade etti. Çocuğun başına bir şey geldikten sonra hangi müdahalenin yapılacağını belirlemek önemlidir; fakat çocuk koruma açısından esas hedef riskin mümkün olduğunca hiç ortaya çıkmamasını sağlamaktır.

Bu ayrım çocuk koruma sisteminin odağını “*olaya müdahaleden*” **çocuğun iyi olma halinin korunmasına** doğru genişletmektedir.

Önleyici yaklaşım; aile gelirinden eğitime, barınmadan sosyal hizmetlere, ebeveynlerin çalışma koşullarından yerel hizmetlere kadar birçok alanın çocuk politikasıyla ilişkilendirilmesini gerektirir. Esas olan da her çocuğun eşit olarak, bütün haklarını kullanabildiği bir ortamı mümkün kılmaktır.

Sosyal Kalkınma ve Hukukun Gelecek Gündemi

Webinarın son bölümünde Ertan Karabıyık, önümüzdeki on yıl için bir “**sosyal kalkınma ve hukuk gündemi**” oluşturulması halinde hangi alanların öne çıkması gerektiğini sordu.

Akço’nun değerlendirmeleri birkaç temel ekseninde toplandı.

Bunlardan ilki, çalışanların insan onuruna yaraşır yaşam standardına ulaşmasını sağlayacak ücret ve çalışma koşullarının güçlendirilmesidir.

İkincisi, bu mücadelenin yalnızca ulusal sınırlar içinde düşünülmemesidir.

Üçüncüsü, kurumların ve bireylerin kendi etki alanlarında hak temelli çalışma biçimleri kurmalarıdır.

Dördüncüsü ise kollektif bilgi üretimine katkı verilmesi, bilginin yaygınlaştırılması, insanların kendilerini ifade edebilecekleri güvenli alanların oluşturulması ve dezavantajlı grupların deneyimlerinin görünür kılınmasıdır.

Bu çerçeve hukukun yalnızca kanun yapımı olmadığını bir kez daha gösterdi. Hukuki değişim; örgütlenme, araştırma, savunuculuk, kurumsal dönüşüm ve uluslararası dayanışmayla birlikte düşünülmelidir.

Küresel Sorunlara Karşı Küresel Hak Mücadelesi

Küreselleşme, sermayenin ve üretimin farklı ülkeler arasında hareket etmesini kolaylaştırdı. Webinarın değerlendirmesine göre bu hareketlilik, üretimin daha düşük maliyetli ve daha güvencesiz çalışma koşullarının bulunduğu bölgelere kayabilmesine de imkân verebilir.

Akço bu nedenle önemli bir dengeye dikkat çekti: Sermaye ve üretim ilişkileri küreselleşirken çalışanların hak mücadelesinin yalnızca ulusal sınırlar içinde kalması yeterli olmayabilir.

Bu perspektiften bakıldığında farklı ülkelerde aynı amaçlarla çalışan sivil toplum kuruluşlarının, araştırmacıların ve emek örgütlerinin iş birliğinin geliştirilmesi sosyal kalkınmanın gelecek gündemlerinden biri haline geliyor.

Hak ihlallerini mümkün kılan ekonomik ilişkiler sınırları aşabiliyorsa, onları görünür kılan ve hakları savunan ağların da uluslararası ölçekte güçlenmesi gerekiyor.

Bu durum ulusal hukukun önemini ortadan kaldırmıyor. Tam tersine ücret, çalışma koşulları ve sosyal güvence gibi alanlarda ulusal düzeyde güçlü düzenlemelere ihtiyaç devam ediyor. Ancak ulusal düzeyde elde edilen kazanımların küresel üretim sistemlerinin yarattığı yeni eşitsizlikler tarafından etkisizleştirilmemesi için daha geniş dayanışma modellerinin kurulması gerekiyor.

Bilginin, Araştırmanın ve Görünür Kılmanın Sorumluluğu

Webinarın son bölümündeki dikkat çekici tartışmalardan biri, araştırmacıların ve sivil toplum kuruluşlarının **hangi sorunları görünür kıldığı** üzerineydi.

Akço, özellikle mevsimlik tarım işçiliği alanında yapılan araştırmaların ücret düzeylerini ortaya koymakla yetinmemesi gerektiğini belirtti. Düşük ücretin çalışan yoksulluğu, çalışma koşulları ve güç ilişkileriyle bağlantısını kurmadan yalnızca mevcut durumu tarif etmek, sorunun yapısal nedenlerinin arka planda kalmasına neden olabilir.

Bu noktada araştırma yalnızca bilgi üretme faaliyeti değil, aynı zamanda etik bir sorumluluk olarak ele alındı.

Araştırmacıların, akademisyenlerin ve sivil toplum kuruluşlarının dezavantajlı grupların deneyimlerini görünür kılmaları; insanların kendi hikâyelerini ve taleplerini güvenli biçimde ifade edebileceği alanlar oluşturmaları önemlidir.

Webinarın başında kullanılan “**gözünün içine bakma cesareti**” kavramı burada yeniden anlam kazandı: Hak mücadelesinin bir boyutu insanların güç sahipleri karşısında sesini çıkarabilmesi ise diğer boyutu da bu sesin duyulmasını sağlayacak ortamları kurmaktır.

► Yapay Zeka ve Geleceğin Yeni Eşitsizlikleri

Webinarın kapanışında Ertan Karabıyık gelecekte hukuk ve sosyal kalkınma gündeminin yeni başlıklarından birinin **yapay zekâ ve teknolojik dönüşümün yaratabileceği eşitsizlikler** olabileceğine dikkat çekti.

Bu konu oturumda ayrıntılı biçimde tartışılmadı; daha çok ilerleyen çalışmalar için yeni bir gündem alanı olarak ortaya kondu.

Teknolojik dönüşümün istihdam, hizmetlere erişim, bilgiye ulaşma ve toplumsal eşitsizlikler üzerindeki sonuçlarının yeni hukuki yaklaşımları gerekli kılabileceği ifade edildi. Amaç, yeni eşitsizlikler ortaya çıktıktan sonra yalnızca müdahale etmek değil, bu dönüşümün yaratabileceği riskleri önceden görerek hukuki ve sosyal politika mekanizmalarını geliştirmektir.

Bu kısa değerlendirme aslında webinarın bütününün temel mantığıyla örtüşmektedir:

Hukuk yalnızca gerçekleşmiş sorunlara müdahale eden bir araç değil, eşitsizliklerin ortaya çıkmasını önleyecek toplumsal koşulları oluşturmanın da bir parçası olmalıdır.

4 Öne Çıkan Mesajlar

Aşağıdaki kısa ifadeler, webinar boyunca ortaya çıkan yaklaşımı yansıtacak biçimde derlenmiştir.

Sosyal kalkınma yalnızca ekonomik büyüme değil, insanların önündeki **özgürlük yoksunluklarının azaltılmasıdır**.

Hukuk sosyal kalkınma için vazgeçilmez bir araçtır; ancak **hukukun varlığı tek başına adaleti garanti etmez**.

Hukukun niteliği, onu oluşturan toplumsal değerler, güç ilişkileri ve kamusal bilinçle yakından ilişkilidir.

Yazılı bir hakkın varlığı ile insanların o hakkı gündelik yaşamda gerçekten kullanabilmesi aynı şey değildir.

“Kitaptaki hukuk” ile “eylemdeki hukuk” arasındaki mesafe, uygulama, denetim ve kamusal talep olmadan kapanmaz.

Uluslararası hukuk ortak hak standartları oluşturur; ancak bu standartların yaşama geçirilmesi güçlü bir toplumsal talebe ihtiyaç duyar.

Adil ücret yalnızca çalışma hayatının değil, sosyal kalkınmanın ve çocuk haklarının da temel meselelerinden biridir.

Çalışan yoksulluğu çocuk işçiliği gibi sorunların yapısal nedenlerinden biri olarak ele alınmalıdır

Çocuk işçiliğiyle mücadele yalnızca yasaklama ve denetim mekanizmalarına indirgenemez; ailelerin yaşam koşulları da iyileştirilmelidir.

Sosyal hizmetler yalnızca ihtiyaç ortaya çıktıktan sonra yardım sağlamak yerine, yoksunluğu yaratan koşulları değiştirmeyi de hedeflemelidir.

Hak temelli yaklaşım yalnızca başkalarından talep edilen bir ilke değildir; kurumların **kendi çalışma biçimlerine de yansımalıdır**.

Eşitsizlikleri ortadan kaldırmak, daha avantajlı konumdaki insanların da sorumluluk üstlenmesini gerektirir.

Mevsimlik tarım işçilerinin durumu, çalışmanın tek başına yoksulluktan çıkmaya yetmeyebileceğini gösteren önemli örneklerden biridir.

5 Gençler İçin Çıkarımlar

► Bu Webinar Bize Ne Söylüyor?

Hukuk ilk bakışta kanunlar, yönetmelikler ve mahkemelerden oluşan teknik bir alan gibi görülebilir. Ancak webinar, hukukun günlük yaşamın hemen her alanıyla ilişkili olduğunu gösterdi. Bir kişinin aldığı ücretten bir çocuğun okula devam edip edememesine, bir tarım işçisinin çalışma koşullarından insanların yöneticiler karşısında düşüncelerini ifade edebilmesine kadar pek çok mesele hukukun sosyal kalkınmayla kesiştiği alanlardır.

İlk çıkarım, bir hakkın yazılı olmasının yeterli olmadığını fark etmektir. Gençler açısından bir mevzuatı veya uluslararası sözleşmeyi öğrenmek önemlidir; ancak asıl soru o düzenlemenin insanların günlük hayatında nasıl uygulandığıdır. Bir hakkın kâğıt üzerinde bulunması ile kişinin o haktan yararlanabilmesi arasında ekonomik, toplumsal ve kurumsal engeller olabilir.

İkinci çıkarım, sosyal sorunların nedenlerini sonuçlarından ayırabilmektir. Çocuk işçiliği yalnızca “*çocuk çalışıyor*” noktasından ele alındığında çözüm yasaklama ve denetime indirgenebilir. Oysa ailenin geliri, yetişkinlerin çalışma koşulları, sosyal hizmetler ve eğitim sistemi birlikte ele alındığında sorunun daha geniş yapısı görülebilir. Sosyal kalkınma alanında çalışacak gençler için temel becerilerden biri, görünen sorunun arkasındaki yapısal ilişkileri okuyabilmektir.

Üçüncü çıkarım, hak temelli yaklaşımın yalnızca söylem olmadığını anlamaktır. Bir kurum eşitlik, katılım ve çalışan haklarını savunuyorsa kendi çalışma ortamında da bu değerleri mümkün olduğunca uygulamalıdır. Hak savunuculuğunun inandırıcılığı, savunulan ilkeler ile kurumun kendi pratiği arasındaki ilişkiyle de ilgilidir.

Dördüncü çıkarım, sosyal kalkınmanın başkasının sorununu görebilme kapasitesi gerektiridir. Kişinin kendi haklarını koruması önemlidir; ancak daha dezavantajlı durumda bulunanların koşullarını görmeden daha adil bir toplumsal düzen kurmak mümkün değildir. Mevsimlik tarım işçileri örneği, bu noktada webinarın en somut hatırlatmalarından biridir.

Beşinci çıkarım, önlemeyi müdahale kadar önemli görmektir. Bir çocuğun zarar görmesinin ardından devreye giren mekanizmalar gereklidir. Ancak sosyal kalkınmanın daha güçlü hedefi, o zararın ortaya çıkmasını mümkün olduğunca engelleyen ekonomik, sosyal ve hukuki koşulları kurmaktır. Bu düşünce yalnızca çocuk koruma için değil, yoksulluk, iş güvenliği veya ayrımcılık gibi birçok alan için geçerlidir.

Altıncı çıkarım, yerel sorunlarla küresel süreçler arasındaki bağlantıyı görmektir. Bir fabrikadaki çalışma koşulları veya tarımsal üretimdeki ücret ilişkileri yalnızca yerel kararlarla şekillenmeyebilir. Küresel tedarik zincirleri, üretim maliyetleri ve sermaye hareketleri

çalışma yaşamını doğrudan etkileyebilir. Bu nedenle sosyal kalkınma alanında çalışacak gençlerin yerel gerçeklikleri anlamalarının yanında uluslararası ilişkileri de takip etmeleri önemlidir.

Yedinci çıkarım, araştırmanın tarafsız bir veri toplama faaliyetine indirgenemeyeceğini fark etmektir. Hangi sorunun sorulduğu, hangi verinin görünür kılındığı ve hangi ilişkinin tartışmanın dışında bırakıldığı sonuçları etkileyebilir. Özellikle dezavantajlı gruplarla çalışan araştırmacılar için insanların seslerini görünür kılmak ve yapısal nedenleri açık biçimde tartışmak önemli bir etik sorumluluktur.

Son olarak webinar, sosyal kalkınma alanında çalışacak gençlere basit ama güçlü iki soru bırakıyor:

Bir hak yalnızca yazılı mı, yoksa gerçekten kullanılabilir mi?

ve

Savunduğumuz toplumsal düzeni kendi etki alanımızda ne ölçüde hayata geçiriyoruz?

6 Sonuç

Kalkınmaya Katkı Verenler Çevrimiçi Webinar Serisi’nin beşinci buluşması, hukuku yalnızca mevzuat ve yasal düzenlemeler çerçevesinde değil, **insanların seçeneklerini ve özgürlüklerini belirleyen toplumsal bir araç** olarak ele aldı.

Seda Akço’nun Amartya Sen’in yaklaşımından hareketle kurduğu çerçeve, webinarın temel fikrini oluşturdu: Sosyal kalkınma, insanların önündeki özgürlük yoksunluklarını azaltmayı hedefliyorsa hukuk bu sürecin vazgeçilmez araçlarından biridir. Ancak hukuk kendi başına adaleti üretmez. Hukukun içeriğini ve uygulanma biçimini, içinde bulunduğu toplumsal bilinç, katılım düzeyi ve güç ilişkileri şekillendirir.

Webinarın **ilk temel sonucu**, yazılı hukuk ile yaşayan hukuk arasında önemli bir mesafe bulunduğuudur. Uluslararası sözleşmeler, anayasal haklar veya kanunlar sosyal kalkınma açısından önemli standartlar sağlar. Ancak bu standartların günlük yaşamda karşılık bulması uygulama, denetim ve hakları talep eden güçlü bir kamusal bilinç gerektirir.

İkinci önemli sonuç, çalışma yaşamının sosyal kalkınmanın merkezinde yer aldığıdır. Ücret yalnızca çalışan ile işveren arasındaki ekonomik bir ilişki değildir. Ailenin yaşam standardını, çocukların eğitimini, çocuk işçiliğini ve kuşaklar arası yoksulluk döngüsünü etkiler. Bu nedenle çalışan yoksulluğu, sosyal kalkınmanın diğer sorunlarından bağımsız düşünülemez.

Üçüncü sonuç, sosyal politikada yardım ile hak arasındaki farkın önemidir. İnsanların ihtiyaç duyduktan sonra desteklenmesi gereklidir; ancak hak temelli sosyal kalkınma, insanların neden sürekli desteğe ihtiyaç duyar hale geldiğini de sorgular. Gelir, çalışma koşulları, eğitim, sosyal hizmetler ve koruma mekanizmaları bu nedenle birlikte ele alınmalıdır.

Dördüncü sonuç, çocuk haklarının yalnızca çocuklara yönelik özel politikalarla korunamayacağıdır. Yetişkinlerin çalışma saatleri, ücretleri, sosyal güvenliği ve yaşam koşulları doğrudan çocukların yaşamını belirler. Çocuk koruma sistemi de yalnızca risk ortaya çıktıktan sonra müdahale eden değil, çocuğun iyi olma halini risk ortaya çıkmadan koruyan bir yapıya ihtiyaç duyar.

Beşinci sonuç, hak temelli mücadelenin hem kamusal hem kurumsal hem de bireysel boyutları olduğudur. Devletlerin yükümlülükleri temel olmaya devam eder; bunun yanında sivil toplum kuruluşları, özel sektör, akademi ve bireyler savundukları değerleri kendi etki alanlarında ne ölçüde uyguladıklarını da sorgulamak durumundadır.

Son olarak webinar, küreselleşen üretim ve sermaye ilişkilerinin karşısında hak mücadelesinin yalnızca ulusal sınırlar içinde yürütülemeyeceğini ortaya koydu. Çalışanların hakları, çocuk işçiliği, mevsimlik tarım işçiliği ve güvencesiz istihdam gibi sorunlar ulusal hukukun yanında uluslararası iş birliği, bilgi paylaşımı ve dayanışma ağlarını da gerekli kılmaktadır.

Söyleşi boyunca tekrar tekrar ortaya çıkan “gözünün içine bakma cesareti” fikri, webinarın bütününü bir arada düşünmek için güçlü bir metafor sunmaktadır. Sosyal kalkınmanın amacı yalnızca insanların gelirlerini artırmak veya hizmetlere erişimini sağlamak değildir. Aynı zamanda insanların güç ilişkileri karşısında kendi sözünü söyleyebildiği, haklarını talep edebildiği ve yaşamları üzerinde gerçek seçeneklere sahip olduğu bir toplumsal düzen oluşturabilmektir.

Bu nedenle hukuk ile sosyal kalkınmanın kesiştiği yerde temel mesele yalnızca **hangi kuralların yazıldığı değil, insanların bu kurallar sayesinde nasıl bir hayat yaşayabildiğidir.**

Kalkınma Atölyesi

5. “Kalkınmaya Katkı Verenler” Çevrimiçi WEBINAR Serisi

Hukuk ve Sosyal kalkınma

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN HUKUK

Seda Aksoy
Hukukçular Biri Kurucu Ortağı

22 Eylül 2026 Salı | Saat: 14.00

Webinara Kayıt Olmak İçin

Kalkınma Atölyesi

7453 likes

Kalkınma Atölyesi KKV Çevrimiçi Webinar Serisi

Bütün yorumları görüntüle [#sosyal kalkınma](#)

Kalkınma Atölyesi

5. “Kalkınmaya Katkı Verenler” Çevrimiçi WEBINAR Serisi

Hukuk ve Sosyal kalkınma

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN HUKUK

Seda Aksoy
Hukukçular Biri Kurucu Ortağı

22 Eylül 2026 Salı | Saat: 14.00

Webinara Kayıt Olmak İçin

Kalkınma Atölyesi

7453 likes

Kalkınma Atölyesi KKV Çevrimiçi Webinar Serisi

Bütün yorumları görüntüle [#sosyal kalkınma](#)

İletişim Bilgileri

Ertan Karabıyık

Program Direktörü

info@ka.org.tr / ertan@ka.org.tr

+90 553 211 38 97

www.ka.org.tr

Bilim, Kültür, Eğitim, Araştırma, Uygulama, Üretim ve İşletme Kooperatifi
Çankaya Mah. Üsküp Cad. No: 16/14 Çankaya - Ankara - Türkiye
+90 (553) 211 38 97

  kalkinmaatolyesi

  kalkinmatolyesi

 info@ka.org.tr